

Kamilė KAPOČIŪTĖ

NETIKRŲ MOKSLO RENGINIŲ ATPAŽINIMAS

Gairės

Akademinės etikos ir
procedūrų kontrolieriaus tarnyba

www.etikostarnyba.lt | 2019

GAIRIŲ PARENGIMO PAGRINDAS

Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnyba (toliau – Tarnyba), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. XI-1583 „Dėl Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos įsteigimo ir Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatų patvirtinimo“, 13 punkto 2 papunkčiu ir atsižvelgdama į tarptautinės akademinės bendruomenės vis dažniau keliamą probleminį klausimą dėl mokslo renginių tikrumo ir atitikimo keliamiems kokybės standartams, Lietuvos akademinės bendruomenės nariams parengė gaires, padėsiančias atpažinti netikrus mokslo renginius ir išvengti dalyvavimo juose pristatant mokslinių tyrimų rezultatus (toliau – Gairės).

Gairės parengtos remiantis tarptautinės akademinės bendruomenės narių, taip pat mokslo žurnalistų, kurie nėra abejingi mokslo kokybei ir reputacijai daromai žalai dėl „grabuoniškų“ leidyklų ir mokslo renginių įtakos, publikacijomis, patarimais iš patirties ir įžvalgomis.

Tarnyba, siekdama parengti akademinėi bendruomenei naudingas, suprantamas ir aiškias Gaires, taip pat kreipėsi į Lietuvos mokslo tarybą, Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungą, Lietuvos universitetų rektorių konferenciją ir Lietuvos kolegijų direktorių konferenciją, kviesdama susipažinti su Gairių projektu ir teikti siūlymus dėl Gairių tobulinimo.

TERMINAI

Remiantis užsienio žiniasklaidos portaluose, skirtuose akademinėi bendruomenei, skelbiama informacija ir tyrėjų viešomis reakcijomis, paskutinius kelerius metus šalia „grabuoniškų“ leidyklų atsiradę ir tokio paties tipo mokslo renginiai (Beall, 2015; Laskowski, 2017; Stoye, 2018) skirstomi į kelias rūšis:

- 1) **junk conference** – šlamštinė konferencija;
- 2) **predatory conference** – grabuoniška konferencija;
- 3) **fake conference** – apsimestinė konferencija;
- 4) **vanity conference** – tuščia konferencija;
- 5) **questionable conference** – abejotina konferencija;
- 6) **bogus conference** – fiktyvi konferencija.

Visais šiais terminais apibūdinami mokslo renginiai, kurie veikia panašiu principu kaip ir „grobūniškos“ leidyklos – už tam tikrą mokestį tariamame mokslo renginyje gali dalyvauti bet kas.

TERMINŲ REIKŠMIŲ SKIRTUMAI:

1) junk, predatory, fake, vanity ir questionable – tai mokslo renginiai, kurie įvyksta, tačiau neatitinka mokslo renginiams keliamų standartų;

2) bogus – tai mokslo renginiai, kurių organizatoriai išsiunčia kvietimus, surenka dalyvio mokestį, tačiau pats renginys neįvyksta, t. y. be paaiškinimų atšaukiamas ar netgi nebūna suorganizuotas (Cowan, 2016). Toliau Gairėse vartojamas bendras visus tokio tipo renginius apibūdinantis terminas – netikri mokslo renginiai.

PROBLEMOS AKTUALUMAS

Netikrų mokslo renginių atsiradimas ir paplitimas neramina atsakingą ir jų neigiamas pasekmes suvokiančią akademinę bendruomenę visame pasaulyje – teigiama, kad šiuo metu tokių renginių skaičius viršija kokybiškų mokslo renginių skaičių (Grove, 2017b). Atsižvelgiant į tai, atliekami tiek instituciniai, tiek žurnalistiniai tyrimai apie įvairias tariamai mokslo renginius organizuojančias kompanijas. Pirmiausia, atkreiptinas akademinės bendruomenės narių dėmesys į neseniai visoje tarptautinėje akademinėje bendruomenėje didelio atgarsio sulaukusį atvejį, kai tariamai mokslinius žurnalus valdanti kompanija OMICS, kurios dukterinė įmonė iMedPub LLC organizuoja tariamus mokslo renginius, JAV institucijų iniciatyva teismo sprendimu buvo pripažinta vykdanči nesąžiningą ir apgaulingą veiklą. Jai paskirta 50 mln. JAV dolerių bauda – nustatyta, kad tokią apytikslę sumą kompanija uždirbo iš tyrėjų už jų publikacijų paskelbimą savo žurnaluose per 2011–2017 m. (Casella, 2019; Timmer, 2019). Šios ir kitų panašių leidybos kompanijų veiklos principas žinomas visai akademinėi bendruomenei – tyrėjas už tam tikrą mokestį publikuoja savo mokslinį darbą viename iš tokių kompanijų valdomų leidinių, tačiau publikuoti pateiktas rankraštis nerecenzuojamas, neužtikrinamas mokslinio publikavimo etikos standartų taikymas. Tokios leidyklos dažnai vadinamos „grobuoniškomis“ (angl. predatory).

2016 m. Kenterberio universiteto (University of Canterbury) profesorius Christoph Bartneck, gavęs kvietimą į galimai netikrą mokslo renginį, organizuojamą OMICS kompanijos, pateikė automatizuotai iOS programinės įrangos parengtą santrauką apie branduolinę fiziką, kurios tekstas net ir ne tyrėjui neturėtų prasmės, ir per kelias valandas buvo sėkmingai priimtas skaityti pranešimą mokslo renginyje (Bartneck, 2016). Panašių atvejų yra buvę ir daugiau – žurnalistas, neturintis medicininio išsilavinimo, priimamas į medicinos srities mokslo renginį skaityti pranešimą tiesiog besikalbant telefonu su organizatoriais: jis patikinamas, kad pakanka susimokėti dalyvio mokestį ir nurodyti, kad asmuo studijuoja toje srityje, tačiau kompetencija nebūtina (Carey, 2016).

Tyrėjams, siekiantiems mokslinio pripažinimo ir akademinės karjeros, itin svarbiu veiklos rezultatu tampa publikacijos. Tiek pačios publikacijos, tiek jų kiekis vertinami priimant į darbą, atestuojant, siekiant dotacijų, dalyvaujant projektuose ir kitose mokslinės veiklos srityse. Lygiai taip pat vertinami ir pranešimai mokslo renginiuose. Todėl itin svarbu skrupulingai atsirinkti mokslo renginius, nes dalyvavimas netikruose mokslo renginiuose gali pakenkti mokslininko reputacijai ir karjerai, kaip ir publikavimasis „grobūniškos“ leidyklos žurnaluose. Patys akademinės bendruomenės nariai neigiamai vertina tokių mokslo renginių atsiradimą ir įvardija jį kaip tam tikrą grėsmę mokslo kokybei – stabdo tolimesnius tyrimus ir mokslo plėtrą (Beall, 2015).

Kalgario universiteto (University of Calgary) profesorė Sarah Elain Eaton išskiria tris netikrų mokslo renginių dalyvių tipus: 1) žinantieji (angl. cognizant), 2) pseudo mokslininkai ir 3) naivieji – pažeidžiamiausia galimų dalyvių grupė. Pastarieji apibūdinami kaip nepatyrę ir / ar jauni tyrėjai, kurie siekia būti pripažinti akademinės bendruomenės arba kurių pranešimų santraukos ne kartą buvo atmestos, todėl juos vilioja galimybė pateikti savo mokslinį darbą ir jį pristatyti mokslo renginyje, galimai nesuprantant, kad tai netikras mokslo renginys (Eaton, 2018).

Remiantis profesorės S. E. Eaton „žinančiųjų“ tyrėjų grupės įvardytais bruožais (Eaton, 2018), šią grupę būtų galima nurodyti kaip pavojingiausią mokslinių tyrimų patikimumo reputacijai, nes šie tyrėjai žino ir suvokia tai, kad dalyvauja netikruose mokslo renginiuose (ir / ar publikuojasi „grobūniškose“ leidyklose), tačiau tai jiems nerūpi, nes šie suinteresuoti ne kokybe, bet kiekybe.

Lietuvos mokslo taryba ir kitos organizacijos, atliekančios mokslo ir studijų institucijų veiklos vertinimą, kuriančios ir įgyvendinančios priemonės mokslinėms išvykoms finansuoti, vertinančios mokslo projektų paraiškas ir skiriančios finansavimą jiems įgyvendinti ir kitaip prisidedančios prie mokslo kokybės vertinimo ir užtikrinimo, taip pat pačios mokslo ir studijų institucijos, vykdančios atestacijos procedūras ir konkursus įvairioms pareigoms eiti, vertina tyrėjo ar kandidato publikacijas bei pranešimus mokslo renginiuose, įtrauktus į jo mokslinės veiklos aprašą.

Atsižvelgiant į šią opią ir akademinės etikos principus pažeidžiančią praktiką, tiek mokslininkams, tiek mokslo politiką įgyvendinančioms institucijoms yra svarbu gebėti skirti tikrus mokslo renginius nuo netikrų mokslo renginių.

Atkreiptinas akademinės bendruomenės narių dėmesys į tai, kad Gairėse įvardyti požymiai – orientaciniai, padedantys kelti abejones dėl mokslo renginio kokybės. Kilus klausimų dėl mokslo renginio organizatorių ar paties renginio reputacijos, visuomet rekomenduotina labiau pasidomėti pačiam, pasitarti su kolegomis.

Netikrų mokslo renginių požymių, į kuriuos siūloma atkreipti dėmesį, sąrašas sudarytas remiantis S. E. Eaton, D. Cowan, J. Beall, J. McCrostie, A. Nobes, J. Grove ir kitų autorių įžvalgomis, iš kurių formuojasi trys pagrindinės netikrų mokslo renginių bruožų grupės: mokslo renginio teminė sritis, mokslo renginio organizatoriai ir mokslo renginio komunikacija.

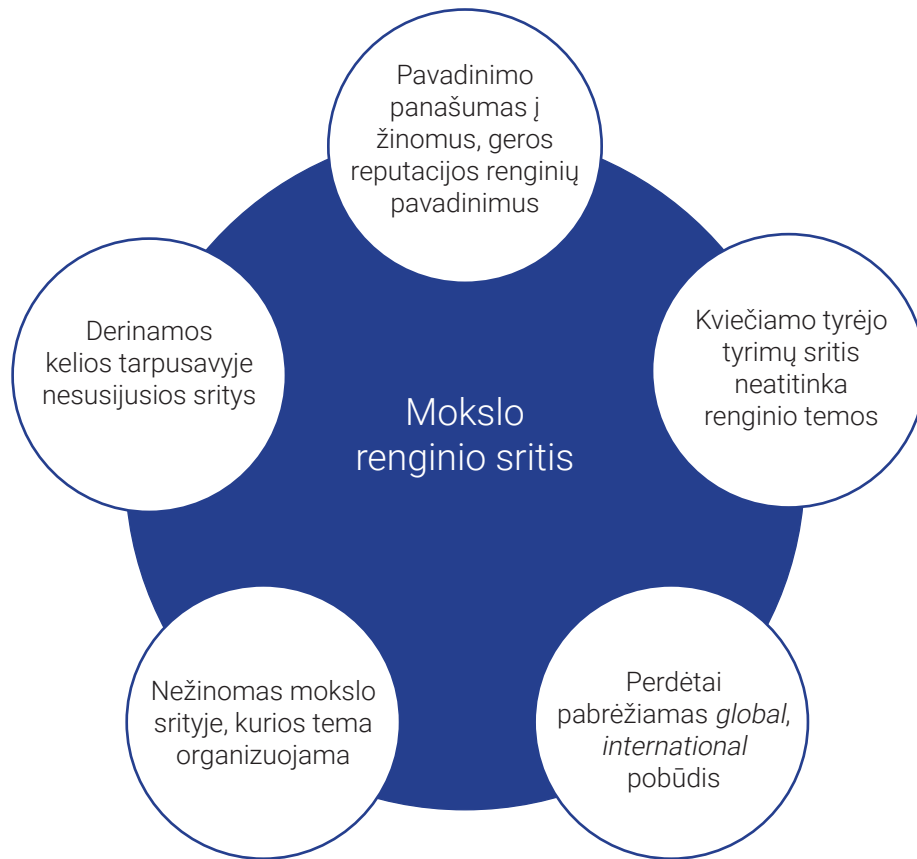
I. MOKSLO RENGINIO SRITIS – Į KĄ ATKREIPTI DĖMESĮ?

- Apimamas didelis skirtingų, nebūtinai tarpusavyje susijusių mokslo sričių / disciplinų kiekis.

- Kviečiamo dalyvauti tyrėjo mokslinė sritis nebūtinai arba visai neatitinka organizuojamo mokslo renginio teminės srities. Jei vardinis dalyvio kvietimas, kuriame nurodoma, kad, pavyzdžiui, neseniai publikuoto kviečiamo tyrėjo straipsnio tema ar apskritai tyrėjo mokslinių darbų sritis yra idealiai tinkama jų organizuojamam mokslo renginiui, pasiekia tyrėją organizatorių iniciatyva, būtina atkreipti dėmesį į temos aktualumą kviečiamo asmens mokslui sričiai.

- Jūsų kolegos nėra girdėję apie tokį mokslo renginį, juo labiau jame dalyvavę (būtina atkreipti dėmesį tada, jeigu skelbiama, kad mokslo renginys yra organizuojamas ne pirmą kartą). Šių mokslo renginių organizatoriai linkę parinkti pavadinimą, panašų į itin gerai vertinamo mokslo renginio arba mokslo žurnalo, pvz., originalus mokslo renginio pavadinimas yra Nursing2017, netikro mokslo renginio organizatoriai pasirinktų Nursing 2017 – atlikdami nežymų pakeitimą. Jauniesiems tyrėjams dėl mokslo renginio rekomenduojama konsultuotis su moksliniu vadovu, bibliotekininku ar kitu mokslo ir studijų institucijos paskirtu padaliniu / darbuotoju.

- Mokslo renginio pavadinime ar aprašyme perdėtai vyrauja žodžiai „international“, „global“ ir pan., kurie yra nuoroda į tariamai geografiškai plačią konferencijos auditoriją – būtent tarptautiniai mokslo renginiai yra svarbūs tyrėjams dėl finansavimo.

II. MOKSLO RENGINIO ORGANIZATORIAI – Į KĄ ATKREIPTI DĖMESĮ?

- Pelno siekianti organizacija, komercinė kompanija slepia savo veiklos pobūdį. Pažymėtina, kad kai kurios patikimos ir geros reputacijos mokslo renginius organizuojančios mokslinės draugijos / asociacijos samdo renginių organizavimo įmones – tokiais atvejais informacija apie tikrąjį renginio iniciatorių ir organizatorių turi būti skelbiama viešai (pvz., interneto svetainėje, kvietime ir pan.) ar apie tai informuojami užsiregistravę renginio dalyviai. Rekomenduojama rinktis mokslo renginius, kuriuos organizuoja tarptautinės, seniai istoriškai egzistuojančios draugijos / organizacijos.
- Kompanijos vardas siejamas su ne itin geros reputacijos organizacijomis, jos taip pat gali būti susijusios ir kitais ryšiais.
- Vienu metu rengiami keli visiškai skirtingų temų ir sričių mokslo renginiai toje pačioje vietoje. Atkreiptinas dėmesys, kai tie patys organizatoriai rengia daugiau negu vieną mokslo renginį, tačiau jų sritys ir temos yra tarpusavyje susijusios – vien tai nėra laikytina netikro mokslo renginio skiriamuoju požymiu.

- Renginys suorganizuojamas ir anonsuojamas per itin trumpą laiką (dažniausiai per trumpesnę nei vieneri metai).
- Mokslo renginio organizatoriai prioritetą suteikia ne jo akademinėi vertei, o renginio vietai (pvz., patrauklus kurortas).
- Renginio organizatoriai per itin trumpą laiką įvertina pateiktą pasiūlymą / santrauką, taip pat parengta santrauka / publikacija skelbiama su mokslo renginiu susijusiame žurnale.
- Kontaktinė informacija yra neaiški (pvz., nenurodomas atsakingo asmens vardas ir pavardė nė viename susirašinėjimo el. laiške ar renginio interneto svetainėje), nuolat pakeičiama arba informacijos išvis nėra.
- Nustatytas dalyvių mokestis yra žymiai aukštesnis nei kitų tos pačios srities mokslo renginių (bogus mokslo renginių organizatoriai skatina dalyvius ir tuo, kad į mokestį tariamai įtraukta ar už minimalią papildomą priemonę galima pasirinkti apgyvendinimą, maitinimą, kelionės bilietus ir pan.).

III. MOKSLO RENGINIO KOMUNIKACIJA – Į KĄ ATKREIPTI DĖMESĮ?

- Interneto svetainėje, el. laiškuose skelbiama informacija yra parašyta darkyta, netaisyklinga kalba, joje daug gramatinių klaidų.
- Interneto svetainė ir el. laiškai itin primityvaus formato ir dizaino.
- Interneto svetainėje nėra skelbiama informacija apie redakcinės kolegijos, mokslo komiteto narius, recenzentus, mokslo renginio kvies-tinius pranešėjus ir kita praėjusių metų (jei tokia konferencija vyksta ne pirmą kartą) informacija (pvz., programa) ir pan. arba skelbiama melaginga informacija apie informacija apie tariamai dalyvausančius geros reputacijos tyrėjus.
- Informacija apie mokslo renginį platinama šlamštiniais el. laiškais (naudojamas nemokamas el. pašto adresai, pvz., Gmail, Yahoo), kitais nepatikimais šaltiniais. Tokiuose el. laiškuose skatinama ne tik dalyvauti mokslo renginyje, bet ir kviečiama tapti to renginio mokslinio komiteto, redakcinės kolegijos nariu, recenzentu ir pan. Komunikuojant vartojama komplimentų, pagyrų gavėjo moksliniams tyrimams bei publikacijoms.
- Bendravimas nutrūksta netikėtai arba sumokėjus dalyvio mokestį – neatsakoma į el. laiškus, skambučius nurodytais kontaktais ir pan.

PAPILDOMOS NUORODOS

Šiose Gairėse pateikiamos nuorodos, padėsiančios atskirti tikrą mokslo renginį nuo netikro mokslo renginio:

- 1) [Kalifornijos technologijos instituto \(Caltech\) vengtinų mokslo renginių sąrašas](#);
- 2) [Pasaulinio tyrėjų tinklo AuthorAID mentorai](#);
- 3) [Think. Check. Attend. iniciatyva](#);
- 4) [S. E. Eaton parengtas kontrolinių klausimų sąrašas, kaip atpažinti netikrą mokslo renginį](#) (žr. 18 psl.).

NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Bartneck, C, 2016, 'iOS Just got A Paper On Nuclear Physics Accepted at a Scientific Conference', Christoph Bartneck.de, asmenio tinklaraščio įrašas, 2016 m. spalio 22 d., žiūrėta 2019-04-16, <<http://www.bartneck.de/2016/10/20/ios-just-got-a-paper-on-nuclear-physics-accepted-at-a-scientific-conference/>>

2. Beall, J, 2015, 'Considering presenting a paper at a scholarly conference? Choose carefully', Editage, 2015 m. liepos 29 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.editage.com/insights/considering-presenting-a-paper-at-a-scholarly-conference-choose-carefully>>

3. Carey, K, 2016, 'A Peek Inside the Strange World of Fake Academia', New York Times, 2016 m. gruodžio 29 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.nytimes.com/2016/12/29/upshot/fake-academe-looking-much-like-the-real-thing.html>>

4. Casella, C, 2019, 'Predatory Publisher Fined \$50 Million After Scamming Thousands of Scientists', Science Alert, 2019 m. balandžio 5 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.sciencealert.com/predatory-science-journal-hit-with-a-50-million-fine-but-they-might-not-pay-a-cent>>

5. Cowan, D, 2016, 'Predatory Journals, Publishers and Conferences', University of Pretoria, žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.up.ac.za/media/shared/624/Prof-Don-Cowan-predatory-journals-publishers-and-conferences.zp91698.pdf>>

6. Eaton, S E, 2018, 'Avoiding Predatory Journals and Questionable Conferences: a Resource Guide', Werklund School of Education, University of Calgary, p. 10-11, žiūrėta 2019-04-16 <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED579189.pdf>>

7. Grove, J, 2017 a, 'Ignorance of predatory conferences means warning signs are missed', Times Higher Education, 2017 m. spalio 26 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.timeshighereducation.com/blog/ignorance-predatory-conferences-means-warning-signs-are-missed>>

8. Grove, J, 2017 b, 'Predatory conferences now outnumber official scholarly events', Times Higher Education, 2017 m. spalio 26 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.timeshighereducation.com/news/predatory-conferences-now-outnumber-official-scholarly-events>>

9. Laskowski-Jones, L, 2017, 'Don't fall for predatory conferences either', Nursing2017, vol. 47, no. 12, p. 6, žiūrėta 2019-04-16 <<https://journals.lww.com/nursing/toc/2017/12000>>

10. McCrostie, J, 2017, 'Warning: conmen and shameless scholars operate in this area', Times Higher Education, 2017 m. sausio 12 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.timeshighereducation.com/comment/warning-conmen-and-shameless-scholars-operate-area>>

11. Nobes, A, 2017, 'What are 'predatory' conferences and how can I avoid them?', Author Aid, 2017 m. vasario 6 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.authoraid.info/en/news/details/1156/>>

12. Stoye, E, 2018, 'Predatory conference scammers are getting smarter', Chemistry world, 2018 m. rugpjūčio 6 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://www.chemistryworld.com/news/predatory-conference-scammers-are-getting-smarter/3009263.article>>

13. Timmer, J, 2019, 'FT hits predatory scientific publisher with a \$50 million fine', Ars Technica, 2019 m. balandžio 3 d., žiūrėta 2019-04-16 <<https://arstechnica.com/science/2019/04/ft-hits-predatory-scientific-publisher-with-a-50-million-fine/>>

Gairės yra laisvai prieinamos Tarnybos interneto svetainėje www.etikostarnyba.lt (žr. Veikla > Analitinės apžvalgos > Gairės).

Citavimas:

Harvardo stilius

Kapočiūtė, K. 2019. Netikrų mokslo renginių atpažinimas. Vilnius: Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnyba.

Turint klausimų dėl gairių ir (ar) jų naudojimo, kreipkitės el. paštu info@etikostarnyba.lt arba telefonu +370 706 65 161.